Nota archeologie

Peer, Kloosterpoort / Kloosterveld

DEEL II: Programma van Maatregelen

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., WIJNEN, J. en JANSSEN, J., (2020), Peer, Kloosterpoort – Kloosterveld, nota archeologie, Haast-rapport 2020-58, D/2020/12654/58

Rik van de Konijnenburg - Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE) - Mob. 0496 209 018
e-mail: rik.vandekonijnenburg@telenet.be

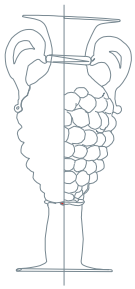
© 2020 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)
Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2020/12654/58

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: zicht op het terrein vanuit de zuidoostelijke hoek na het proefsleuvenonderzoek

INHOUD

1. Beschrijvend gedeelte
2. Bouwprogramma
3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek
4. Assessment van het terrein
5. Gemotiveerd advies
6. Figurenlijst

Fig. 1: Alle-sporenplan projectcode 2020J248, Peer, Kloosterpoort - Kloosterveld

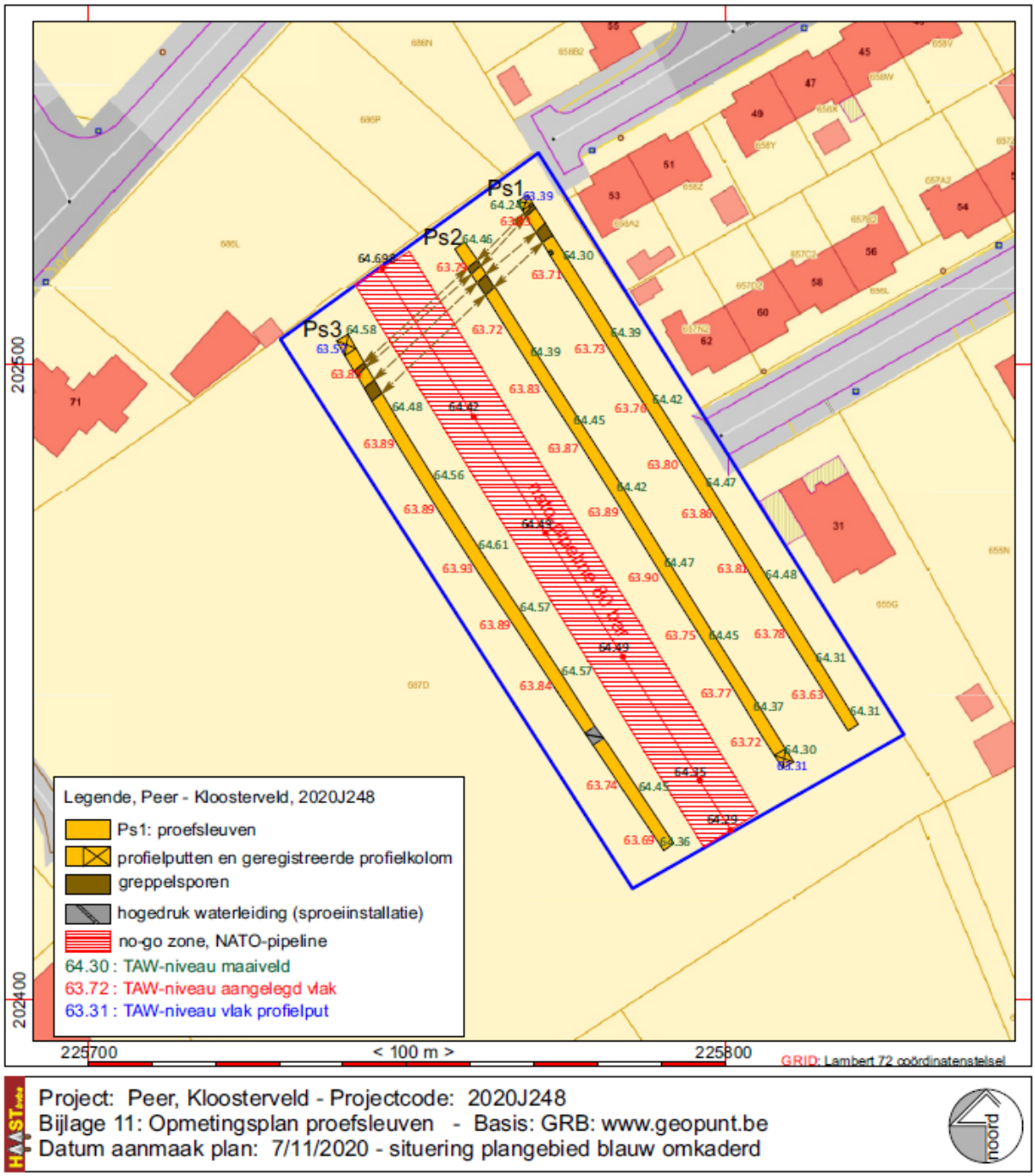
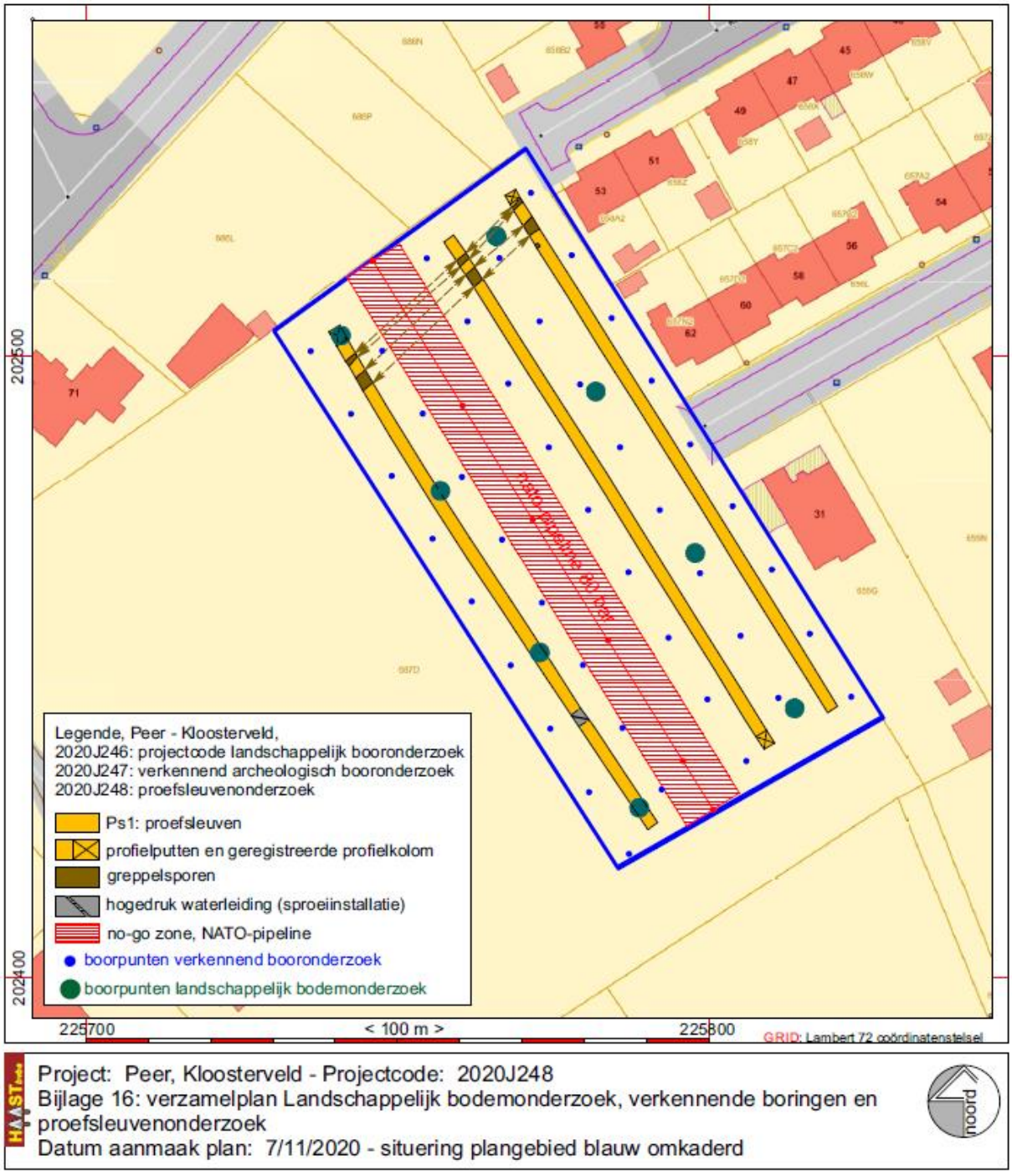

Fig. 2: Verzamelplan opmeting van de boorpunten van het landschappelijk bodemonderzoek, de boorpunten van het verkennend archeologisch booronderzoek en het proefsleuvenonderzoek

1. Beschrijvend gedeelte

Administratieve gegevens

Projectcode:	2020J246 (landschappelijk bodemonderzoek), 2020J247 (verkennend archeologisch booronderzoek), 2020J248 (proefputten- en proefsleuvenonderzoek
Naam erkende archeoloog:	Rik van de Konijnenburg
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatiegegevens:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/11228
Lambertcoordinaten onderzoeksgebied:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/11228
Kadastergegevens:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/11228
Topografische kaart:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/11228
Alle betrokken actoren:	Rik van de Konijnenburg (erkend archeoloog), Joan Janssen (archeoloog), Wijnen, Jeroen (bodemkundige)
Betrokken personen buiten het project:	/
Contact:	Rik.vandekonijnenburg@telenet.be, 0496 209 018

2. Bouwprogramma

De eigenaar wenst een deel van zijn eigendom te verkavelen. Hiervoor wordt 5286 m² afgesplitst van het kadastrale perceel F687d; de rest – 9446,45 m² - blijft onaangeroerd en behouden als hooiland en weide.

Het te verkaveen gebied zal opgedeeld worden in 6 bouwloten met centraal, in het verlengde van de straat Kloosterpoort een weg. De weg wordt aangelegd in een wegkoffer bestaande uit een 24 cm dikke laag steenslagfundering, daarop 11 cm koolwaterstofverharding af te werken in twee lagen.

Onder en naast de weg worden afwateringsbuizen aangelegd van 40 cm diameter. De top van de buizen is 135 cm onder het wegdek, de uit te graven sleuven voor de aanleg van de buizen gaan tot 185 cm onder het maaiveld en zijn 120 cm breed. De uit te graven sleuven voor de rioleringsbuizen worden eerst heraangevuld met zandcement als fundering voor de rioleringsbuis.

Naast de weg worden nog sleuven gegraven voor nutsleidingen; water, gas, elektriciteit en datakabel. Die leidingen moeten op minstens vorstvrije diepte, 80 cm onder het maaiveld, aangelegd worden. Naast de weg wordt een klein infiltratiebekken aangelegd van 6,60 m x 2,80 m.

De kavels zullen verkocht worden als bouwkavels, de wegenis wordt na aanleg overgedragen naar het openbaar domein.

3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek

Afweging noodzaak verder onderzoek

Het projectgebied blijkt tot heden een open stuk grond geweest te zijn dat als akker, weide en hooiland gebruikt werd.

Wat betreft de pre- en protohistorische en vroege historische perioden, prehistorie tot en met de late Middeleeuwen, zijn er in de geschreven bronnen geen aanwijzingen voor aanwezigheid van archeologische erfgoedwaarden binnen het projectgebied. We moeten ons derhalve baseren op de landschappelijke en topografische ligging ervan.
Wat betreft prehistorie en protohistorie ligt het terrein vrij gunstig op een van oost naar west licht dalend terrein relatief kort bij de Dommel. Echter, de Ap-horizont van de Zbft bodem, een droge zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B-horizont, met grindbijmenging in combinatie met de waarschijnlijkheid dat het projectgebied vanaf de late-Middeleeuwen/Nieuwe Tijd ingenomen werd als akkerland, cfrt. de Ferrariskaart (fig. 21), is de kans op het aantreffen van steentijdsites in situ eerder laag in te schatten, maar niet geheel uit te sluiten. Het gebied staat op de Atlas der Buurtwegen aangeduid als "Kloosterhoefveld" hetgeen ook een indicatie is voor een vroege ontginning van het gebied voor landbouw. Het toponiem kloosterhoefveld verwijst naar de kloosterhoeve, die deel uitmaakte van de bezittingen van het Agnetenklooster dat binnen de stadsmuren van peer lag. Dat klooster werd gesticht omstreeks 1430 AD. Een inname van het projectgebied voor landbouw vanaf de 15de eeuw is zeer aannenmelijk. Verploegen van de grond, spitten en diepspitten om de zandgronden toch eneige oogst op te laten leveren hebben ongetwijfeld verstorend gewerkt zeker wat betreft mogelijke aanwezigheid van steentijdartefecaten.
Het gros van de artefacten situeert zich immers quasi altijd in verstoorde context namelijk in de bouwvoor. Door allerlei bioturbatieprocessen is een (klein) deel van de artefacten naar beneden verplaatst, gemiddeld genomen vaak de eerste 30-35 cm ten opzichte van het maaiveld. Met andere woorden wat ooit aanwezig was, namelijk de volle 100%, daarvan situeert zich misschien wel 70-90% in de huidige bouwvoor. De resterende fractie situeert zich in de eventueel deels bewaarde Ah-horizont en vooral de E-horizont. Verschillende studies tonen aan dat afhankelijk van welke type B-horizont aanwezig is, het aantal artefacten plots heel veel naar beneden daalt. Afhankelijk van de oorspronkelijke hoeveelheid oftewel de grootte van de oppervlakkige site is er te allen tijde een zekere hoeveelheid (een fractie) "gemigreerd" naar de B-, B/C en C-horizont. Met andere woorden indien het natuurlijk bodemprofiel verstoord en opgenomen is in de bouwvoor is er sprake van een lage gaafheid. Wanneer vindplaatsen echter aangeploegd zijn, betekent dit niet automatisch dat ze archeologisch niet meer interessant zijn, want deze kunnen bijvoorbeeld behoren tot een weinig gekende archeologische steentijdcultuur of traditie die zelden wordt aangetroffen. Intrinsieke kwaliteit primeert dan boven fysieke kwaliteit. Een "verploegde" steentijdsite is nog altijd een vindplaats[1].
Ook omwille van de relatief grote afstand tot water, de Dommel stroomt op ca 300 m ten westen van het projectgebied, moeten we concluderen dat de archeologische verwachting matig mag ingeschat worden naar in situ bewaarde sporen van steentijdsites en dit omwille van de relatief grote afstand tot water en de zeer droge bodem (zand/duingebied Zbft). In de steentijd voedde de mens zich voornamelijk door middel van jacht, visvangst en het verzamelen van voedsel. Deze 'jager-verzamelaars' verbleven in tijdelijke kampementen. Het zijn vooral achtergebleven werktuigen in vuursteen die verwijzen naar een dergelijke verblijfplaats.

[1] Archeologienota https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/5016 , p. 42-43.

Uit verschillende studies is gebleken dat veel van de gekende vindplaatsen van werktuigen uit het paleolithicum, mesolithicum en vroeg-neolithicum voorkomen op de overgang van hoge/droge gronden naar lage/natte zones. Dit noemt men een landschappelijke gradiënt. Het verband tussen het aantreffen van steentijd artefactensites en een gradiënt is sterker naarmate naarmate de overgang abrupter is, bijvoorbeeld aan de randen van beekdalen. Kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in een zone vanaf de gradiënt tot ca. 200 m in het droge deel. Een verklaring hiervoor is te vinden in het feit dat landschappelijke gradiënten op korte afstand van elkaar een grote verscheidenheid aan voedselbronnen en grondstoffen verschaffen en de aanwezigheid van drinkwater garanderen. Rivier- en beekdalen zijn daarenboven markante en goed herkenbare landschapselementen in een door bos gedomineerde landschap. Dalen vormden in het laat-paleolithicum en het mesolithicum belangrijke transportroutes. Vindplaatsen van jager-verzamelaars worden met name verwacht in zogenaamde gradiëntzones van 200 m breed. Dergelijke zones zijn overgangsgebieden van hoog/droog naar laag/nat, die de voorkeur genoten vanwege met name het op korte afstand voorkomen van water en een grote verscheidenheid aan planten en dieren. Vindplaatsen van landbouwers worden verwacht op de hoogste, vruchtbaarste en best te bewerken delen van het landschap. [2]

De overgang van de hoger gelegen gronden met drainageklasse b naar de dichtst bijzijnde valleigronden van de Dommel is te situeren op circa 220 m ten westen van het projectgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich op de rand of net buiten de 200 meter gradiëntzone. De kans op het aantreffen van steentijd artefactensites wordt daarom als matig ingeschat. Ons inzien zal het projectgebied waarschijnlijk eerder tot het jachtgebied behoord hebben van een prehistorisch kampement dan dat in het projectgebied een kamp werd gebouwd, maar geheel uit te sluiten is dit zeker niet.

De verwachting naar sporen uit de Metaaltijden tot en met de Middeleeuwen schatten we als matig in alhoewel we daarbij dezelfde bedenking maken als voor het aantreffen van steentijdsites. De kans op het aantreffen van off site fenomenen zoals spiekers lijkt ons groter danwel het aantreffen van sporen van nederzettingen, ook weer gelet op de afstand tot een riviertje. De mogelijkheid bestaat natuurlijk altijd dat er sporen van off-site fenomen worden aangetroffen of een geïsoleerde afvalkuil zoals bijvoorbeeld in Overpelt – Bleekveldstraat[3] *en Meeuwen – Hoogstraat/Kruisstraat*[4]*. Aangezien ook de impact van de mogelijke verstoringen niet kon nagegaan worden, zijn sporen uit deze perioden niet volledig uit te sluiten.*

Naar sporen uit de Nieuwe Tijd en Nieuwste Tijd, 16de – 19de eeuw is de verwachting dan weer zeer laag aangezien de historische kaarten geen enkele indicatie opleverden van enige vorm van bebouwing op het terrein. Enkel de Ferrariskaart geeft enig inzicht in het terreingebuik voor landbouwdoeleinden, alle andere kaarten, inclusief de 19de en 20ste-eeuwse topografische kaarten, geven geen inzicht in gebruik van het terrein. het projectgebied is tot op heden in gebruik als weide / hooiland.

Uit de gegevens van de landmeter blijkt ook dat het terrein van zuidoost naar noordwest, doorsneden wordt door een NAVO-pijpleiding. Die pijpleiding ligt op slechts 60 cm tot 70 cm onder het huidige

[2] Verhoeven et al. 2014.

[3] VAN DE KONIJNENBURG, R. en DONDEYNE, S., (2012) Archeologische opgraving site: Overpelt - Ringlaan / Veldstraat / Bleekveldstraat: eindverslag, HAAST-rapport 2012-08, Bree

[4] VAN DE KONIJNENBURG, R. en JANSSEN, J., 2017, Meeuwen-Gruitrode, Hoogstraat/Kruisstraat), Archeologienota na proefsleuvenonderzoek, HAAST-rapport 2017-34, Bree, D/2017/12654/34 (https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/3824)

maaiveld. Het maaiveldniveau situeert zich ter hoogte van het tracé van de pijpleiding op +64,50 m TAW (cfrt fig. 14, bijlage 05), de top van de leiding ligt op +63,89 m TAW, de basis op +63,65 m TAW. Het is niet geweten welke verstoring gepaard ging met de aanleg van die leiding, wel is bepaald dat wat betreft bodemingrepen er een veiligheidszone van 5 m aan weerszijden van de leiding in acht moet worden genomen.

*De meest aangewezen manier om het terrein landschappelijk en archeologisch te waarderen is ons inzien een **landschappelijk booronderzoek** eventueel – afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk booronderzoek - gevolgd door **een verkennend archeologisch booronderzoek**, eventueel gevolgd door een waarderend archeologisch booronderzoek en/of onmiddellijk gevolgd door een plangebieddekkend **proefsleuvenonderzoek** door middel van parallelle proefsleuven van 2 m breed over de volledige oppervlakte van het bedreigde terrein. De proefsleuven worden van zuidzuidoost naar noordnoordwest georiënteerd, rekening houdend met de richting van de pijpleiding die over de volledige lengte het projectgebied doorsnijdt.*

Indien tijdens deze prospecties voldoende aanwijzingen worden aangetroffen voor een archeologisch interessante site die kennisvermeerdering kan opleveren voor het gebied en de regio dan zal een vervolgonderzoek worden opgelegd in de vorm van een archeologische opgraving hetzij binnen een afgebakende zone, hetzij over heel de oppervlakte van het bedreigde terrein. Dit is echter pas mogelijk na bekrachtiging van een archeologienota met de resultaten van het archeologisch vooronderzoek gekoppeld aan een programma van maatregelen.
Ondanks de afstand tot water ligt het terrein, op een droge zandrug, geografisch gunstig als vestigingsplaats voor (semi-)nomadische familiegroepen. De impact op de oorspronkelijke bodemopbouw van de aanleg van een pijpleiding kon niet nagegaan worden in het kader van deze bureaustudie. Wel is duidelijk dat door die pijpleiding, waardoor een veiligheidszone van 5 meter aan weerszijden van de leiding moet in acht genomen worden, het projectgebied dient opgesplitst te worden in twee delen en is beperkt tot in totaal 4000 m²; 1530 m² ten westen van de pijpleiding en 2756 m² te oosten ervan.

4. Assessment van het terrein

Volgend op het bureauonderzoek **(** https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/11228) werd op het projectgebied aan de Kloosterpoort in Peer (toponiem Kloosterveld) een archeologietraject uitgevoerd bestaande achtereenvolgens uit een landschappelijk bodemonderzoek, een verkennend archeologisch booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek. Behalve in twee parallelle greppelsporen in het noordelijke terreindeel, werden bij geen enkele vorm van onderzoek sporen aangetroffen die een indicatie konden zijn van aanwezigheid van een archeologisch interessante site. Meer nog, behalve de verder niet dateerbare greppels werden helemaal geen

Mogelijk is de verklaring voor de afwezigheid van archeologische sporen te vinden in het feit dat het projectgebied te ver af gelegen was van natuurlijke waterbronnen of de stenige ondergrond van het terrein waardoor de bodem moeilijk bewerkbaar is en de schrale grond.

Algemeen kan gesteld dat het terrein gelet op de afwezigheid van archeologisch interessante sporen en archeologica kan vrijgesteld worden van verder archeologisch onderzoek.

5. Gemotiveerd advies

Op basis van de gegevens uit het landschappelijk bodemonderzoek, het verkennend archeologisch booronderzoek en het archeologisch proefsleuvenonderzoek kan besloten worden dat het projectgebied geen resultaten zal opleveren wat betreft archeologische kennisvermeerdering. Het projectgebied kan daarom vrijgegeven worden van verder archeologisch onderzoek.

Dit ontslaat de aannemer/bouwheer echter niet van zijn verplichtingen.

De aannemer/uitvoerder van de werken is gehouden aan de meldingsplicht van archeologische vondsten. Deze melding van archeologische toevalsvondsten is wettelijk verplicht. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

6. Lijst met afbeeldingen

COVERFOTO: zicht op het terrein vanuit de zuidoostelijke hoek na het proefsleuvenonderzoek

Fig. 1: Alle-sporenplan projectcode 2020J248, Peer, Kloosterpoort - Kloosterveld
Fig. 2: Verzamelplan opmeting van de boorpunten van het landschappelijk bodemonderzoek, de boorpunten van het verkennend archeologisch booronderzoek en het proefsleuvenonderzoek